

ที่ นร ๐๒๐๕/ว. ๗๔

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล กทม. ๑๐๓๐๐

๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อกำหนดวันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
เวียน ทรง-นรม., รัฐ-นร., กระทรวง พวง กรม

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือสถาบันพระปกเกล้า ที่ พป ๐๐๐๖/๑๓๕๗
ลงวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๕๕

ด้วยสถาบันพระปกเกล้าได้เสนอเรื่อง การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อกำหนด
วันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา ความละเอียดปรากฏตาม
สำเนาหนังสือที่ส่งมาด้วยนี้

คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๕ เห็นชอบกำหนดให้วันที่
๓๐ พฤษภาคมของทุกปีเป็นวัน “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” อันเป็นวันรัฐพิธีโดยมีตั้งถือ
เป็นวันหยุดราชการ ตามที่สถาบันพระปกเกล้าเสนอ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายวิษณุ เครืองาม)
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

สำนักบริหารการประชุมคณะรัฐมนตรี
โทร. ๐ ๒๒๘๐ ๕๐๐๐ ต่อ ๓๒๖
โทรสาร ๐ ๒๒๘๐ ๕๐๖๕

ที่ พป ๐๐๐๖/ ๑๓๕๖

๓ เมษายน ๒๕๔๕

เรื่อง การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดวันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
๑. พระราชบัญญัติสถาปนพระปกเกล้า พ.ศ. ๒๕๔๑
 ๒. เหตุผลและวัตถุประสงค์ในการกำหนดวันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ๓. พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสังเขป
 ๔. ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดวันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

สถาบันพระปกเกล้า จัดตั้งขึ้นเนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองวันคล้ายวันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประกอบเป็นนามมหามังมงคลนาม เพื่อจารึกพระเกียรติคุณที่ทรงมีต่อระบอบ ประชาธิปไตย เมื่อแรกจัดตั้งนั้น สถาบันพระปกเกล้าเป็นส่วนราชการ ในสังกัดสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสถาปนพระปกเกล้า เพื่อยกฐานะสถาบันขึ้น เป็นองค์การมหาชนอิสระภายใต้การกำกับของประธานรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้าจึงถือกำเนิดขึ้นในฐานะเป็น พระบรมราชานุสาวรีย์ทางวิชาการเพื่อคำเนินรอยตามพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในอันที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดสัมฤทธิผล โดยมิหวั่นที่หนักในการเผยแพร่ความรู้ด้านการเมืองการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทำการศึกษาวิจัย และจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยอย่างมีระบบ รวมทั้งมีหน้าที่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อการอนุรักษ์ จัดเก็บ และจัด แสดงสิ่งของหลักฐานทางประวัติศาสตร์อันเกี่ยวเนื่องกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย

เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศชาติและปวงชนชาวไทยเป็นอนเนกนานัปการ ตลอดระยะเวลา ๗ ปีเศษในรัชกาลได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองหลายด้านหลายประการ โดยเฉพาะด้านการเมืองการปกครอง พระองค์ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกให้แก่ประชาชนชาวไทย ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ของปวงชนชาวไทย พระองค์ทรงเป็นทั้งพระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตย นักการทหาร นักปกครอง นักบริหาร นักการศึกษา ศิลปิน และนักกีฬา อาทิ ด้านการทหารทรงเริ่มนำแนวทางการศึกษาของกองทัพอังกฤษเข้ามาแทนหลักสูตรเดิม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านสถาบันและนโยบายการทหาร ทรงวางรากฐานระบบการบริหารงานบุคคลของระบบราชการ โดยทรงให้ร่างกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน ด้านการศึกษานอกเหนือจากพระราชดำริที่จะจัดการศึกษาให้เอื้อแก่การสร้างประชาธิปไตยแล้ว

ยังมีพระราชดำริว่า “วิชาเป็นที่ยิ่งแห่งความเจริญทั้งมวล” สมควรที่ราษฎรจะได้รับโดยทั่วหน้า จึงทรงให้ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลีในระดับประถมศึกษา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกวดแต่งหนังสือพุทธศาสนาสำหรับเด็ก ทรงสถาปนาราชบัณฑิตยสภา และทรงให้จัดตั้งศิลปากรสถาน ด้านการศึกษาได้มีการจัดตั้งกรมพลศึกษาขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ แม้ในช่วงรัชสมัยของพระองค์เศรษฐกิจของไทยจะอยู่ในภาวะคับขันอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก พระองค์ได้ทรงแก้ไขด้วยวิธีต่างๆ หลายประการทั้งทางด้านการเงินและการคลัง โดยเฉพาะทรงตัดทอนงบประมาณในส่วนพระองค์เอง ด้านการพัฒนาประเทศโปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าพร้อมกับพระปฐมบรมราชานุสรณ์เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างจังหวัดพระนครและธนบุรีให้สะดวกยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการขยายพระนครและบำรุงการค้าขาย เป็นต้น

ด้วยความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณและเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๔๑ สถาบันพระปกเกล้าได้จัดพิธีบำเพ็ญกุศลถวายเป็นพระราชกุศล และพิธีถวายบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระองค์ท่านในวโรกาสสำคัญมาโดยตลอด อาทิ วันคล้ายวันสวรรคต (๓๐ พฤษภาคม) วันคล้ายวันพระราชสมภพ (๘ พฤศจิกายน) วันรัฐธรรมนูญ (๑๐ ธันวาคม) และวโรกาสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต์ และเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็นที่ประจักษ์แก่อนุชนรุ่นหลังอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งเพื่อยังเป็นการน้อมสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ สถาบันพระปกเกล้าจึงเห็นสมควรให้มีการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดวันที่ ๓๐ พฤษภาคมของทุกปีเป็นวัน “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” อันเป็นวันรัฐพิธีโดยมีต้องถือเป็นวันหยุดราชการ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ปวงชนชาวไทยทั้งประเทศได้น้อมสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และแสดงความกตัญญูกตเวทิต์ต่อพระองค์ท่าน โดยถือเป็นวันถวายบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยประการอื่นเป็นประจำทุกปี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดนำความเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไปด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ)

เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า

พิธีกรณเจ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๘๑-๖๘๔๓

โทรสาร ๐-๒๒๒๘๑-๖๘๔๑

เหตุผลและความสำคัญในการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี
เพื่อกำหนดวันพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

สถาบันพระปกเกล้า จัดตั้งขึ้นเนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองวันคล้ายวันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้ใช้พระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประกอบเป็นนามหามิ่งมงคลนาม เพื่อจารึกพระเกียรติคุณที่ทรงมีต่อระบอบประชาธิปไตย เมื่อแรกจัดตั้งนั้น สถาบันพระปกเกล้าเป็นส่วนราชการในสังกัดสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติสถาบันพระปกเกล้า เพื่อยกฐานะสถาบันขึ้นเป็นองค์การมหาชนอิสระภายใต้การกำกับของประธานรัฐสภา สถาบันพระปกเกล้าจึงถือกำเนิดขึ้นในฐานะเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์ทางวิชาการเพื่อรำเนียรอยตามพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในอันที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดสันติสุขสถาพร

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยสุดที่จะประมาณ ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการศาสนา พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญในแต่ละด้านนั้นมีอยู่เป็นอันมากยากที่จะพรรณนาได้ครบถ้วนสมบูรณ์ พระราชดำริที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปณิธานที่จะกระทำก็คือการพัฒนาการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้ทรงเตรียมการเพื่อการนี้ไว้หลายประการตั้งเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชาติได้ทรงพระกรุณาให้มีการเตรียมการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อพระราชทานแก่ชาวไทยทั้งปวง แม้พระองค์จะไม่ทรงมีโอกาสที่จะดำเนินการตามแนวพระราชดำริ เพราะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นในปี ๒๔๗๕ ก็ทรงอนุโลมตามคำกราบบังคมทูลของคณะราษฎร โดยสันติวิธีมิให้มีการเสียเลือดเนื้อ ทั้งที่ทรงอยู่ในวิสัยที่จะทรงดำเนินการเป็นอื่นได้ นอกจากนั้นในระดับท้องถิ่นก็ทรงวางรากฐานเทศบาลเพื่อปูแนวทางพัฒนาประชาธิปไตยระดับล่าง แม้ร่างพระราชบัญญัติเทศบาลจะไม่แล้วเสร็จก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่แนวพระราชดำริดังกล่าวที่ทรงริเริ่มหรือที่ทรงดำเนินการค้างไว้ก็ได้รับการสานต่อ เช่น ร่างพระราชบัญญัติเทศบาลก็นำมาเป็นพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งเป็นต้นแบบของการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาลมาจนกระทั่งปัจจุบัน นอกจากนี้ยังทรงเป็นผู้ก่อตั้งระบบราชการพลเรือนสมัยใหม่ด้วย

แม้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จสู่สวรรคาลัยมาเป็นเวลากว่ากึ่งศตวรรษแล้ว แต่พระบารมีของพระองค์ก็ยังคงปกเกล้าปกกระหม่อมชาวไทยอยู่เสมอมา ดังจะเห็นได้จากคราวใดก็ตามที่ระบอบการปกครองของประเทศโน้มตัวลงสู่ระบบผูกขาดอำนาจหรือเป็นเผด็จการ

ประชาชนชาวไทยซึ่งต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ก็มักจะอัญเชิญพระราชหัตถเลขาเมื่อครั้งพระราชสมภพตี
มาเป็นหลักในการต่อสู้เรียกร้องให้ได้คืนมาซึ่งอำนาจอธิปไตยของปวงชน ที่ว่า “...ข้าพเจ้ามีควมเต็ม
ใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจ
ทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด ณะใด โดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอัน
แท้จริงของประชาราษฎร...”

ดังนั้น เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต และเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาท
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็นที่ประจักษ์แก่อนุชนรุ่นหลังอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งเพื่อเป็นการ
น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย สถาบันพระปกเกล้า
จึงเห็นสมควรให้มีการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อกำหนดวันที่ ๓๐ พฤษภาคมของทุกปี เป็นวัน
“พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” อันเป็นวันรัฐพิธี โดยมีคั้งถือเป็นวันหยุดราชการ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ปวงชนชาวไทยทั้งประเทศได้น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และแสดงความกตัญญู
กตเวทิตต่อพระองค์ท่าน โดยถือเป็นวันถวายบังคมพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัว รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเทิดพระเกียรติพระองค์ท่าน ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริม
ประชาธิปไตยประการอื่นเป็นประจำทุกปี

พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยสังเขป

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสองค์สุดท้ายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้รับพระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายประชาธิปกศักดิเดชน์ฯ หลังจากที่ได้ทรงศึกษาพอสมควรตามประเพณีขัตติยราชกุมารและทรงโสกันต์แล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ จึงได้เสด็จไปศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาที่วิทยาลัยอีตัน (Eton College) ประเทศอังกฤษ จากนั้นทรงเข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารเมืองวูลิช (Royal Military Academy, Woolwich) เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วทรงเข้าประจำการในกองทหารปืนใหญ่ม้าอังกฤษที่เมืองอัลเดอร์ชอต (Aldershot) และทรงได้รับสัญญาบัตรเป็นนายทหารยศร้อยตรีแห่งกองทัพอังกฤษ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ จึงเสด็จกลับประเทศไทยและเข้ารับราชการทหารจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๐ จึงทรงลาราชการเพื่อทรงผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นพระอุปัชฌาย์ และเสด็จประทับจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อทรงลาผนวชแล้วทรงอภิเษกสมรสกับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ ณ พระที่นั่งวโรภาสพิमान พระราชวังบางปะอิน ในวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๑ หลังจากทรงอภิเษกสมรสแล้วพระองค์ได้ทรงปฏิบัติราชการอย่างเต็มพระกำลัง จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงทรงลาราชการไปพักรักษาพระองค์ที่ยุโรปตามคำแนะนำของแพทย์ ครั้นทรงหายจากอาการประชวรแล้ว ทรงเข้าศึกษาวิชาการทหารต่อที่โรงเรียนเสนาธิการทหารฝรั่งเศส (Ecole de Guerre) ณ กรุงปารีส ทรงสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ แล้วจึงเสด็จกลับประเทศไทย และทรงเข้ารับราชการอีกครั้ง โดยพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับราชการในตำแหน่งปลัดกรมเสนาธิการทหารบก ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องเชอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา

หลังจากที่พระองค์ได้รับการสถาปนาเลื่อนกรมเพียงไม่กี่วัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่และเสนาบดีต่างลงมติเป็นเอกฉันท์เพื่อที่จะทำตามพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงมีพระปรมาภิไธยว่า "พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น เศรษฐกิจทั่วโลกกำลังตกต่ำเนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่ ๑ ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบด้วย แต่พระองค์ก็ทรงใช้พระปรีชาสามารถบริหารราชการแผ่นดินด้วยดีตลอดมา ตราบจนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ถึงแม้ผลจากการเปลี่ยนแปลงนี้จะเปลี่ยนฐานะของพระองค์จากพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระองค์ก็ทรงยอมไว้สถานการณ์อย่างเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยว แต่ช่วงขณะนั้นพระสุขภาพพลานามัยเกี่ยวกับสายพระเนตรของพระองค์เสื่อมลงอยู่เสมอ พระองค์จึงตัดสินใจพระราชหฤทัยเสด็จไปต่างประเทศเพื่อรับการผ่าตัดพระเนตรพร้อมกับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และทรงเข้ารับการผ่าตัดพระเนตรที่กรุงลอนดอน เมื่อเดือนเมษายน ๒๔๗๗ เมื่อทรงเสร็จจากการผ่าตัดพระเนตรแล้วก็มิได้เสด็จกลับประเทศไทยยังคงประทับอยู่ในประเทศอังกฤษต่อไป จนกระทั่งในวันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๗๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตัดสินพระราชหฤทัยประกาศสละราชสมบัติ

หลังจากทรงสละราชสมบัติแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พร้อมด้วยพระประยูรญาติที่สนิทบางพระองค์ได้เสด็จไปประทับที่ตำบลเวอร์จิเนีย วอเตอร์ (Virginia Water) ซึ่งเป็นชนบทใกล้กรุงลอนดอนจนกระทั่งเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๔๘๔ ด้วยพระโรคปัจจุบันพระหทัยวาย ได้ทำการถวายพระเพลิงพระบรมศพ ณ สุสานโกลเดอร์กรีน (Golders Green) ในวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๘๔ แต่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ยังคงประทับอยู่ในประเทศอังกฤษ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๙๑ รัฐบาลจึงได้ทูลเชิญสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับสู่ประเทศไทย เพื่อประดิษฐานไว้ร่วมกับสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช อันสมควรแก่พระบรมราชอิสริยยศและเป็นทีเคารพสักการะของประชาชนชาวไทยต่อไป

พระราชกรณียกิจด้านการเมืองการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริแต่แรกเริ่มทีเดียวว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นแนบวันจะหันสมัย แต่ก็ทรงตระหนักว่าระบอบประชาธิปไตยนั้นมิใช่จะสถาปนาขึ้นมาได้อย่างง่ายดาย หากต้องใช้เวลาในการพัฒนา จึงมีพระบรมราโชบายเตรียมการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างค่อยเป็นค่อยไปเป็นลำดับขั้น ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาและสร้างพหามสำนึกทางการเมืองของประชาชน ซึ่งมีพระราชดำริให้ดำเนินการผ่านกระบวนการปกครองท้องถิ่นเริ่มด้วยเทศบาล และในส่วนของระบบระดับชาตินั้นโปรดเกล้าฯ ตั้งสภากรรมการองคมนตรีขึ้นเป็นฐานชั้นแรกซึ่งจะพัฒนาไปสู่การเป็นรัฐสภาโดยการเลือกตั้งจากประชาชนในที่สุด อีกทั้งยังทรงเตรียมการที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน แต่มีพระราชวงศ์บางพระองค์ทรงคัดค้านว่ายังไม่เป็นเวลาสมควรที่จะพระราชทาน จนกระทั่งคณะราษฎรได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ด้วยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอยู่แล้วประกอบกับทรงเกรงว่าหากไม่ทรงยินยอมย่อมมีการประท้วงปะทะกันในหมู่นักไทยด้วยกันเอง จึงทรงโน้มตามความประสงค์ของคณะราษฎรที่ได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ และได้พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกให้แก่ประชาชนชาวไทย ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕

ในด้านระบบราชการทรงวางรากฐานระบบการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปในทางเลือกสรรผู้มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการโดยการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยทรงให้ร่างกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนอันถือเป็นกฎหมายต้นแบบของระเบียบข้าราชการพลเรือนในปัจจุบัน

พระราชกรณียกิจด้านการทหาร

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักการทหารและทรงเป็นทหารอาชีพ เนื่องจากพระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาการทหารปืนใหญ่จากประเทศอังกฤษและโรงเรียนเสนาธิการทหารจากประเทศฝรั่งเศส พระองค์ได้ทรงเริ่มนำแนวทางการศึกษาของกองทัพอังกฤษเข้ามาแทนหลักสูตรเดิม มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านสถวามันและนโยบายการทหาร โดยทรงให้ปรับปรุงสภาพการป้องกันพระราชอาณาจักร ให้มีคณะกรรมการสภาป้องกันพระราชอาณาจักร ซึ่งสภาดังกล่าวประกอบด้วยฝ่ายทหารและพลเรือนมีหน้าที่หลักคือร่วมกันพิจารณาและวางนโยบายป้องกันพระราชอาณาจักร ทรงให้รวมกระทรวงทหารเรือเข้ากับกระทรวงกลาโหม ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพแก่กองทัพไทยและเพื่อประหยัดงบประมาณแผ่นดินสำหรับด้านอากาศยานนั้นได้มีการส่งเครื่องบินไปเยือนต่างประเทศ และได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุม

ระหว่างชาติว่าด้วยเครื่องบินพยามาลที่กรุงปารีส ส่วนกิจการกรมแผนที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาวิจัยนานาชาติ และมีกรส่งนักเรียนนายร้อยทหารไปศึกษาและดูงานด้านกิจการทหารในต่างประเทศ

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

ในด้านการศึกษานอกเหนือจากพระราชดำริที่จะจัดการศึกษาให้เอื้อแก่การสร้างประชาชาติไทยแล้ว ยังมีพระราชดำริว่า "วิชาเป็นที่ตั้งแห่งความเจริญทั้งมวล" สมควรที่ราษฎรจะได้รับโดยทั่วหน้า จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลีในระดับประถมศึกษา ทั้งทรงเล็งเห็นว่าวิทยาศาสตร์เป็นหนทางสู่การพัฒนาประเทศ แต่ก็ทรงตระหนักยิ่งนักว่าการแผ่ขยายอารยธรรมต่างชาติที่ทันสมัยจะนำความระส่ำระสายมาสู่สังคมไทย จึงมีพระราชดำริว่าควรที่จะจัดการศึกษาทางศีลธรรมไว้เคียงคู่กับการให้ความรู้สมัยใหม่ และการศึกษาไม่ควรแยกออกจากวัด ทรงเสด็จฯ ไปพระราชทานปริญญาบัตรที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรกและถือเป็นพระราชกรณียกิจสืบต่อมา นอกจากนี้ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกวดแต่งหนังสือพุทธศาสนาสำหรับเด็ก ทรงให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสามรัฐ ทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัด เช่น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามซึ่งเป็นเสมือนวัดประจำรัชกาลในพระองค์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งถือเป็นงานอนุรักษ์งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรมที่สำคัญ อีกทั้งได้ทรงสถาปนาราชบัณฑิตยสภา และทรงจัดตั้งศิลปากรสถาน

ศิลปการดนตรีและการถ่ายภาพยนตร์ เป็นงานที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยอย่างมาก ได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงไทยเดิม ได้แก่ เพลงราตรีประดับดาวเถา เพลงเขมรละออองค์เถา และเพลงกลั่นกระบพฝั่ง ทรงจัดตั้งสภาคอมมูนาลดนตรีสมัครเล่นแห่งสยาม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ และทรงให้สร้างโรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง ส่วนด้านการศึกษาได้มีการจัดตั้งกรมพลศึกษาขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาพลเพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจและสังคม

พระราชกรณียกิจด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ

ในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของไทยอยู่ในภาวะคับขันมากอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกซึ่งเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ พระองค์ได้ทรงแก้ไขด้วยวิธีต่างๆ หลายประการ เช่น ทรงตัดทอนงบประมาณในส่วนพระองค์ ตัดทอนรายจ่ายของแผ่นดิน การยุบเลิกกรมกองต่างๆ ปลดข้าราชการออกบางส่วน การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดผลดี เช่น ทำให้ค่าเงินบาทมั่นคง การค้าต่างประเทศดำเนินไปได้ด้วยดีสามารถแก้ไขงบประมาณที่ขาดดุลได้ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็ทำให้การพัฒนาประเทศหยุดชะงัก และเป็นผลสืบเนื่องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

นอกจากการพัฒนาในด้านอื่นๆ แล้ว ในสมัยรัชกาลที่ ๗ ได้มีการสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าพร้อมกันกับพระปฐมราชานุสรณ์ เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างจังหวัดพระนครและธนบุรีให้สะดวกยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการขยายพระนครและบำรุงการกักขายนอีกด้วย ในด้านการสื่อสารกรมไปรษณีย์โทรเลขได้เริ่มกิจการวิทยุกระจายเสียงเป็นครั้งแรก ส่วนการสหกรณ์มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ซึ่งช่วยพัฒนากิจการสหกรณ์ให้ก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน สำหรับด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นพระองค์ได้เสด็จพระราชเสวยประเทศต่างๆ เช่น ยุโรป ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ ชวา บาลี นอกจากนี้เพื่อการเจริญสัมพันธไมตรีแล้ว ยังได้ทอดพระเนตรกิจการต่างๆ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ เช่น โรงไฟฟ้า สถานีวิทยุโทรเลข สถานีวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น